

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

Część I

Stereotypy i symbole w rekonstrukcji językowego obrazu świata

I. Stereotyp i symbol – problemy definicyjne	15
1. Stereotyp – jednostka języka, umysłu i kultury	15
1.1. Nurty w badaniach stereotypów	15
1.2. Stereotyp i jednostki bliskie zakresowo	18
2. Czym jest symbol?	24
2.1. Symbol – pojęcie nieostre	24
2.2. Symbol – „pierścień rozłamany”	28
2.3. Symbol – „źródło antropologicznego uniwersum”	29
2.4. Ambiwalencja symboli	32
2.5. Społeczne i kulturowe „zakorzenie” symbolu	32
2.6. Symbol jako znak wartości i aktywności podmiotu	33
3. Stereotypy i symbole w lubelskim słowniku etnolingwistycznym	34
II. <i>Najpiękniejsza to jest róża, druga piękna – to lilija...</i> Rekonstrukcje etnolingwistyczne stereotypów róży i lilii w polskiej kulturze ludowej	36
1. <i>Na to róża ma kolce, żeby nimi kłuta...</i> Stereotyp róży	38
1.1. Obraz róży w różnych kulturach świata	39
1.2. Polski ludowy i potoczny obraz róży – eksplikacja etnolingwistyczna	41
1.3. Wyobrażenie róży – ujęcie syntetyczne	61
2. <i>Leluja w ogrodzie, żaden jéj nie minie...</i> Stereotyp lilii	63
2.1. Obraz lilii w różnych kulturach świata	63
2.2. Polski ludowy i potoczny obraz lilii – eksplikacja etnolingwistyczna	65
2.3. Wyobrażenie lilii – ujęcie syntetyczne	76

Część II

Odkrywanie sensów symbolicznych

III. Ustalanie znaczeń symbolicznych w słowniku etnolingwistycznym	79
1. Nośniki i sygnały znaczeń symbolicznych	81
2. Sensy symboliczne obrazów w <i>Słowniku stereotypów i symboli ludowych</i>	85
3. Zasady (i podstawy) przypisywania znaczeń symbolicznych w <i>Słowniku stereotypów i symboli ludowych</i>	91

IV. Gatunkowe uwarunkowania znaczeń symbolicznych	95
1. Symbol w systemie znaków kultury narodowej i ludowej	95
2. Motyw jabłoni, jabłoneczki i jablonki w tekstach polskiego folkloru	98
2.1. <i>A w sadeczku jabłoneczka złotem pokrapiana</i> . Jabłoneczka w pieśniach weselnych, kolędach życzących, pieśniach miłosnych i zalotnych	99
2.2. <i>Święta Ewa się odważyła, jabłko z jabłoni zerwała</i> . Jabłoń – drzewo rajskie w widowiskach bożonarodzeniowych i przemowach weselnych	104
2.3. <i>Oj, sama ja, samuleńka jak jabłonka w lesie...</i> Jabłonka w pieśniach sierocych i żołnierskich	105
2.4. Złota jabłoń w bajce	106
2.5. <i>Niedaleko pada jabłko od jabłoni</i> . Jabłoń w przysłowiaach	107
3. Usieciowienie symboli w folklorze	107
V. Czerwone jabłuszko przekrojone na krzyż... Motyw dzielenia się i obdarowywania jabłkiem w tekstach polskiego folkloru	110
1. Jabłko pokusy i grzechu	112
2. Jabłko zdrowia, zgody, jedności i urodzaju	113
3. Jabłko – znak uczuć, wzajemności i propozycji małżeństwa	114
4. Jabłko jako afrodyzjak, pokarm miłości i stymulator płodności	115
5. Jabłko – znak miłości spełnionej	117
6. Jabłko jako środek prognostyczny	118
VI. Czy to ja kalika, czy nie mam konika? Niepełnosprawność w świetle erotyku ludowego	120
1. Cieleśność, płciowość i seksualność człowieka opiewana słowem	120
2. Kod paraleliczno-symboliczny w folklorze	121
3. Sprawność i niesprawność ciała – wartość i antywartość	125
VII. Płodność kosmosu. Od wielu obrazów ku wspólnym sensom symbolicznym ..	130
1. Płodność w kulturze tradycyjnej i sposoby jej wyrażania	130
2. Płodność a pierwiastek męski i żeński	131
3. Płodność jako dar od Boga	133
4. Wnioskowanie o płodności – zapowiedzi urodzaju i nieurodzaju	134
5. Wpływanie na płodność, jej ochrona i pobudzanie	134
6. Hamowanie płodności, powodowanie niepłodności	142
7. Relacje między kodami kulturowymi i ich składnikami	142
VIII. Izofunkcyjność symbolu. Przykład wigilijnej siemieniatki	146
1. Siemieniatka wśród potraw wigilijnych	146
2. Rytualne przygotowanie potrawy	149
3. Siemieniatka – potrawa wegetacyjna i mediacyjna	150
IX. Symbolizacja i desymbolizacja w ludowych tekstach religijnych	152
1. Folklor religijny czy tekst religijny?	152
2. Wyrażanie idei sacrum w tekstach folkloru. Rola symboliki	153
3. Rodzaje symboli w tekstach religijnych	154
3.1. Uobecnianie boskości	154
3.2. Symbole kontekstowe	157

4. Sacrum uzwyczajnione: obraz dosłowny w świecie sakralnym	159
5. Rola symbolu i obrazu dosłownego w wyrażaniu idei sacrum	163
X. <i>Kalinowym mostem chodziłam, kalinowe serce zgubiłam. Kontynuacje i transformacje ludowych motywów symbolicznych w tekstach literackich</i>	164
1. Folklor jako źródło inspiracji twórczej	164
2. Rekonstrukcja „człowieczego dziedzictwa”. Kalina, kalinowy lassek, kalinowy most i ich ludowe portrety w lubelskim słowniku etnolingwistycznym	167
3. Kalinowe motywy w tekstach literackich	171
4. Aktywność i dynamika motywów a wspólne „podścielisko” literatury i folkloru ...	183

Część III

W stronę świata wartości

XI. Znaczenia symboliczne a wartości	187
1. Miejsce symboliki w strukturze kognitywnej wyobrażeń	187
2. Kulturowa waga symboliki	189
3. Nośniki treści symbolicznych a wartości	195
4. Symbole ekwiwalentne	198
Zakończenie	201
Bibliografia	203
Wykaz źródeł	217
Indeks nazwisk	228
Nota edytorska	235